

Skyddsåtgärder i livsmedelslokaler i en strålrisksituation

Även om sannolikheten för en strålrisksituation i Finland är liten, är det viktigt att bereda sig på saken för att säkerställa att livsmedlen kan användas på ett säkert sätt, för att göra en fortsatt verksamhet möjlig och för att undvika ekonomiska förluster. Beredskap inför strålrisksituationer innebär beredskap på att förhindra kontamination och säkerställa att produkterna är säkra. Livsmedelslokalerna bör bereda sig på en strålrisksituation också för att nödvändiga skyddsåtgärder ska kunna vidtas vid rätt tidpunkt och för att verksamheten så ska kunna normaliseras så fort som möjligt efter strålrisksituationen. Då skyddsåtgärderna är tillräckliga och effektiva är livsmedlen som når konsumenterna säkra och de ekonomiska förlusterna så små som möjligt.

Kontamineringen kan ske i olika stadier av livsmedelskedjan och därför är det viktigt att skydda råvarorna, produktionslokalerna, materielen som används för transport, butikerna och serveringsställena. **Skyddandet av livsmedelslokalerna bör vid behov inledas så fort som möjligt. Skyddandet bör vara gjort innan radioaktiva ämnen når området.**

I denna anvisning presenteras i all korthet hur man i livsmedelslokalerna kan bereda sig på strålrisksituationer. Anvisningar ges separat om skyddsåtgärder som ska vidtas innan radioaktiva ämnen når området och åtgärder som ska vidtas efter att det radioaktiva molnet passerat (såsom rengöring). Det är skäl att redan i förväg fundera vilka åtgärder som är lämpliga för varje enskild lokal – inte först då strålrisksituationen redan är ett faktum. Mer information om skyddsåtgärderna finner du i Strålsäkerhetscentralens publikation [Skyddsåtgärder i den tidiga och intermediära fasen av en nödsituation med strålrisk](#)¹.

I en strålrisksituationen måste så länge som situationen varar säkerställas att produkterna som kommer ut i handeln är säkra. För livsmedlen fastställs vid behov aktivitetskoncentrationsgränser och då de överskrids får produkterna inte släppas ut på marknaden. Aktivitetskoncentrationsgränserna sätts på gemenskapsnivå i kraft med ett beslut från Europeiska kommissionen och nationellt med en förordning från jord- och skogsbruksministeriet. Om användningen av olika naturprodukter kan också ges rekommendationer och begränsningar, om man bedömer att aktivitetskoncentrationsgränserna i dem överskrids.

Objekt som ska skyddas i en livsmedelslokal är utöver människorna de färdiga livsmedlen, råvarorna till dem och utrymmena, utrustningen och redskapen som används för tillverkning, transport, bearbetning och förvaring av livsmedlen. Centrala åtgärder efter att molnet passerat är rengöringen av lokalerna och säkerställandet av produkternas strålsäkerhet.

Skyddsåtgärder och andra åtgärder bör vidtas först utgående från anvisningar och rekommendationer från myndigheterna och endast i sådana fall, då de lämpar sig för den egna livsmedelslokalen. Bereda sig på skyddsåtgärder bör man visserligen göra redan på eget initiativ då man fått veta om en eventuell hotande strålrisksituation. Myndigheterna följer upp strålrisksituationen och ger anvisningar och rekommendationer om det när åtgärder ska vidtas, i vilket område åtgärder ska vidtas och vilka åtgärder som ska vidtas. Livsmedelstillsynsmyndigheterna ger noggrannare anvisningar om åtgärderna som krävs. Information om olika aktörers uppgifter och ansvar finner du i inrikesministeriets publikation [Nödsituationer som medför risk för strålning](#)².

¹STUK.fi > Föreskrifter > Myndighetsdirektiv > Beredskapsanvisningar (VAL)

²<http://www.intermin.fi/publikation/492012> (på svenska);

<http://www.intermin.fi/julkaisu/382012> (på finska)

Skyddsåtgärder som vidtas innan radioaktiva ämnen nått området

- livsmedelsproduktionen och vid behov också verksamheten i andra livsmedelslokaler avbryts, om möjligt
- ventilationen i livsmedelslokalen minskas eller slås helt och hållet av, om möjligt; i kvarnar stängs t.ex. spannmålssilorna och luckorna tätas vid behov
- tilluften filtreras om ventilationen inte kan slås av (effektivt tilluftfilter, ventilationsanordningens partikelfilter, filterduk, glasull, bergull...)
- öppningarna som påverkar ventilationen stängs; att fönster och dörrar är täta säkerställs t.ex. med tejp
- livsmedlen i inomhuslokaler och råvarorna till dem skyddas t.ex. med en plastpresenning; livsmedlens förpackningar ger ett rätt gott skydd mot nedfall, vid behov extra skydd med hjälp av presenningar för att förhindra att utsidorna kontamineras
- livsmedlen förflyttas allt enligt möjlighet i mindre livsmedelslokaler till kylskåpet eller frysen; i större livsmedelslokaler till ett tätt kylager eller frysrum, där ventilationskanalerna stängts
- om råvaror till livsmedlen finns utomhus, förflyttas de inomhus; om det inte är möjligt täcks ingredienserna omsorgsfullt (plastpresenningar, lättviktspresenningar etc.)
- maskiner och utrustning som används vid tillverkning av livsmedel skyddas med presenningar, om möjligt
- man ser till att arbetstagarna skyddas mot strålning

Skyddsåtgärder som vidtas efter att molnet som innehåller radioaktiva ämnen passerat

- utrymmena ventileras och rengörs (ytorna tvättas, torkas av med fuktad duk) omsorgsfullt, även i lindrigt kontaminerade områden; rengöringen upprepas med nödvändiga intervaller
- man säkerställer att radioaktiva ämnen utomhus inte följer med in till exempel med fötterna
- vid behov avlägsnas radioaktiva ämnen som följt med in medan molnet passerade genom att ytor/förpackningar torkas av
- ämnen och produkter som varit oskyddade medan molnet passerade får inte användas för tillverkning av livsmedel, förpackas eller förmedlas vidare innan de konstaterats vara säkra – produkter, råvaror etc. som varit väl skyddade (t.ex. förpackade) i slutna lokaler hålls rena
- att produkter och lokaler är säkra säkerställs med mätningar
- om aktivitetskoncentrationsgränserna överskrids, ska produkterna behandlas som kontaminerat avfall
- kontaminerade produkter kasseras och bortskaffas enligt myndigheternas anvisningar
- sådana råvaror till livsmedel, som härstammar från kontaminerade områden, får inte tas emot innan det säkerställts att de är säkra; råvaror anskaffas med andra ord endast från rena områden
- man ser till att arbetstagarna skyddas mot strålning

Förutsättningarna för att livsmedel får släppas ut på marknaden

- ansvaret för att livsmedlen är säkra ligger hos livsmedelsföretagaren ((EG) nr 178/2002 art. 19)
- den behöriga myndigheten kan försätta livsmedelsföretagarna i ett område i försäljnings- och ibruktagandeförbud; förbudet hävs då det säkerställts att livsmedlen är säkra
- försäljnings- och ibruktagandeförbuden hävs från och med företagarna med den största relevansen så att matförsörjningen säkerställs (mätningar som myndigheterna eventuellt gjort)
- en företagare kan påvisa att hans produkter överensstämmer med kraven med hjälp av egna mätningar; produkterna ska mätas med för ändamålet lämpliga metoder; beslutet om att häva försäljnings- och ibruktagandeförbudet fattar den behöriga myndigheten

Livsmedels säkerhetsverket
Mustialagatan 3, 00790 Helsingfors
Telefon 029 530 0400
Fax 029 530 4350
www.evira.fi

Strålsäkerhetscentralen
Flänsvägen 4, 00880 Helsingfors
Telefon (09) 759 881
Fax (09) 759 88 500
www.stuk.fi